

Марина Дубик,
к.і.н., ст.н.с., Інститут історії України НАНУ
(Київ) Україна maryna_dubyk@ukr.net

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ОКУПАНТІВ ЧАСІВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕНЦИКЛОПЕДИСТИЦІ

Зосередження уваги при висвітленні економічної політики нацистів в окупованій Україні на використанні ресурсів, пограбуванні чи знищенні промислових об'єктів відбилося на стані репрезентації цієї теми в енциклопедичних виданнях. На сьогоднішньому етапі першочерговим завданням є деталізація функціонування окремих окупаційних інституцій, з'ясування їхнього значення для перебігу воєнних дій та введення до енциклопедичного масиву персоналій й організацій, які вплинули на здійснення економічної складової окупаційної політики.

Ключові слова: *Друга світова війна, військова зона, райхскомісаріат Україна, дистрикт Галичина, Трансністрія, примусова праця, економічна колаборація.*

Висвітлення економічної політики Райху на окупованих східних територіях та її реалізації в історичних дослідженнях дотепер базується здебільшого на різноманітних директивних документах та звітах про діяльність головних структур, які діяли у цій площині, що зумовлює поверхневий характер та умовність узагальнень в історичній літературі та енциклопедистиці. Ступінь розробки документальної бази низових структур та підприємств залишається на початковому рівні, що не дозволяє проводити якісний аналіз економічних процесів упродовж окупаційного періоду в історії Другої світової війни. Насичення енциклопедичних видань гаслами конкретних установ, великих підприємств, які діяли в економічній площині, дозволить наблизитися до розуміння значення економічної складової окупаційної політики Райху для перебігу Другої світової війни.

Першочерговим завданням використання господарського потенціалу захоплених територій вважалося постачання Вермахту, тому економічну функцію передбачалося спочатку передати командуючим тиловими військами та їх інстанціям, але, оскільки вони мали перебувати на окупованій території досить короткий термін і не могли забезпечити усталеність економічного управління, було прийнято рішення створювати окремі

господарські інстанції для територій, підпорядкованих Вермахту і тих, що мали переходити під егіду цивільних органів влади¹.

Результатом економічного планування стала поява «Директив з керівництва економікою у нових окупованих східних областях» (так звана «Зелена папка» Г. Герінга), що містила виклад основних засад управління господарством у зайнятих районах СРСР. Була створена розгалужена система органів економічного управління на окупованих східних територіях, так звана Економічна організація «Схід» (Wirtschaftsorganisation Ost). Її очолив уповноважений з 4-річного плану райхсмаршал Г. Герінг, від якого мали надходити загальні директиви у сфері економічної політики в окупованих районах Радянського Союзу. Організація економіки поділялась на три великі головні групи: «М» (Militär), до функцій якої входили озброєння і транспорт; «L» (Landwirtschaft) — усі питання продовольчого забезпечення та сільське господарство; «W» (Wirtschaft) — промислова економіка, включаючи сировинне та виробниче постачання, а також лісове господарство, фінансову та банківську систему, службу трофеїв, торгівлю і товарообіг, використання робочої сили². В «Енциклопедії історії України» вміщено статті про «Зелену папку»³ та про самого Германа Герінга⁴, але дуже стисло, окремого гасла «Герман Герінг верке» немає, хоча для характеристики економіки на окупованій території висвітлення діяльності цього концерну є дуже важливим. Загалом, Германом Герінгом обмежується список персоналій — ключових фігур для економіки окупованої України. Було б доречним додати до енциклопедичних ресурсів біографії Ф. Заукеля, Генерального уповноваженого за використання робочої сили, та його підлеглих в РКУ та інших адміністративних одиницях на окупованій території України, керівників ключових банків, концернів, які діяли упродовж кількох років.

---

¹ Die deutsche Wirtschaftspolitik in den besetzten sowjetischen Gebieten 1941–1943: der Abschlussbericht des Wirtschaftsstabes Ost und Aufzeichnungen eines Angehörigen des Wirtschaftskommandos Kiew / hrsg. und eingeleitet von Rolf-Dieter Müller. — Boppard am Rhein, 1991. — S. 27–28.

² Там само. — С. 26.

³ *Ветров І.Г.* «ЗЕЛЕНА ПАПКА» Г. Герінга [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е–Й / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: В-во «Наукова думка», 2005. — 672 с.: іл. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Zelena_papka_G_Geringa.

⁴ *Коваль М.В.* ГЕРІНГ Герман-Вільгельм [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 2: Г–Д / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: В-во «Наукова думка», 2004. — 688 с.: іл. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Gering_G.

Центральною ланкою Економічної організації «Схід» мав стати Східний штаб економічного керівництва (Wirtschaftsführung Stab Ost), мав завданням якого стала розробка директив щодо використання захоплених східних територій та забезпечення військових інтересів на весь період військових дій. З початком військової кампанії на Сході цей штаб став органом, що розподіляв економічні функції поміж найважливішими райхсміністерствами, але вже на початку 1942 року він фактично втратив своє значення, оскільки його функції перейняли на себе райхсміністерства та орган 4-річного плану⁵.

Фактично повноважним органом на окупованих радянських територіях став Економічний штаб «Схід» (Wirtschaftsstab Ost), який передбачався спочатку однією із ланок Економічної організації «Схід». 21 лютого 1941 року генерал Г. Томас, шеф Управління військової економіки та озброєнь, видав наказ про створення органу влади під кодовою назвою «Робочий штаб Ольденбург», який пізніше отримав назву Економічний штаб «Схід». Ця установа мала стати виконавчим органом в усіх захоплених східних регіонах, головним завданням її діяльності була організація функціонування економіки на окупованих територіях, з метою першочергового забезпечення продовольчого та промислового постачання Вермахту із захоплених районів, а також підтримки місцевої економіки відповідно до потреб Третього райху⁶. Штаб безпосередньо підпорядковувався райхсмаршалу та Східному штабу економічного керівництва, повинен був звітувати також головнокомандуванню Вермахту й Управлінню військової економіки та озброєнь для координації дій усіх зацікавлених органів та своєчасного ухвалення рішень⁷. Попередні плани нацистів не враховували, що господарський комплекс України може зазнати тотальної руйнації та евакуації радянськими органами, що значно вплинуло на темпи та ступінь відбудови економіки окупованої території. Не виправдалися сподівання власників концернів, які заздалегідь поділили між собою усі найважливіші підприємства, на отримання значних прибутків від їхньої діяльності.

В енциклопедичній літературі про ці установи та підрозділи є лише згадки у загальних характеристиках, окремих гасел не виявлено. Також нічого немає про т.зв. «східні товариства», які були створені для кожної галузі та об'єднували підприємства цих галузей в єдину мережу.

---

⁵ Bundesarchiv-Militärarchiv in Freiburg (далі BA-MA). — Findbuch zum Bestand RW 31.

⁶ Die deutsche Wirtschaftspolitik... — S. 29.

⁷ BA-MA. — Bestand RW 31. — Akte 241.

У правовому сенсі райхскомісаріати «Остланд» та «Україна» не були «окупованими» територіями, а безпосередньо підпорядковувалися Райху. Їхній статус відповідав колонії, проте він не був оформленим внаслідок перебігу воєнних подій. Частини Вермахту, які діяли на окупованій радянській території, також не були у цьому сенсі «окупаційними» частинами. Фінансові витрати тут були юридично безпосередніми витратами Райху. Податки та збори стягувалися безпосередньо, відповідна їхня частина направлялася через банківську мережу одразу до бюджету Райху⁸.

Створення банківської системи, яка стала одним з інструментів експлуатації окупованих територій, розпочалося на окупованій території України вже восени 1941 року. У листопаді 1941 року було видано розпорядження Е. Коха про заснування господарських банків у райхскомісаріаті «Україна». Окрім цих банків відновлювали роботу також міські, районні, сільськогосподарські банки. За розпорядженням від 18 березня 1942 р. було створено мережу господарських банків, які мали найбільші капітали. У вересні 1942 р. у райхскомісаріаті «Україна» нараховувалося 17 господарських банків, 200 філій; у лютому 1943 року — 21 банк, 330 філій; наприкінці 1943 року — 11 банків⁹.

Про діяльність банківської системи в енциклопедичній літературі є лише згадки, хоча було б доречним висвітлити гасла «Центральний емісійний банк», «Центральний господарський банк», «Банківська система райхскомісаріату «Україна».

У Львові функціонувало дочірнє підприємство від Земельного господарського банку (Landeswirtschaftsbank) у Варшаві з основним капіталом у 5 млн злотих, філія Комерціального банку, дочірнього товариства Дрезднербанку у Берліні та Ленднербанку у Відні, а також приватні банки та кредитні установи¹⁰. В енциклопедичній літературі було б доречним висвітлення гасла «Банківська система дистрикту «Галичина».

На всіх окупованих територіях було проведено воєнні емісії грошей. У Генерал-губернаторстві ще з 1939 р. до обігу були введені банкноти райхскредиткаси, які були зобов'язаннями цієї каси на виплату райхсмарок, причому у самому Райху вони не були дійсними. Ці банкноти були також розповсюджені згодом у дистрикті «Галичина», губернаторстві «Трансністрія» (на відміну від губернаторств «Бесарабія» і «Буковина», де офіційною валютою була румунська лея, згідно з декретом Антонеску від 19 серпня 1941 р. банкноти райхскредиткаси ставали єдиною валю-

---

⁸ *Eichholtz, Dietrich. Geschichte den deutschen Kriegswirtschaft. B. III: 1943–1945. — Berlin, 1996. — S. 724.*

⁹ *Боряк Г., Дубик М., Маковська Н. «Нацистське золото» з України: у пошуках архівних свідчень. Вип. 1. — К., 1998. — С. 56.*

¹⁰ *Die Bankwirtschaft. — 1944. — № 3. — С. 61.*

тою¹¹), військовій зоні окупації. Якщо до кінця 1940 р. їхній обсяг був виданий на суму 553 млн райхсмарок (далі — РМ), то у листопаді 1943 він сягав 3 352 млн РМ¹². Загалом таких банкнот, які ще називалися окупаційними марками, не було переведено у готівку на окупованих радянських територіях на суму близько 2,9 млрд РМ, які надійшли до бюджету Райху¹³.

У дистрикті «Галичина» за розпорядженням від 28 серпня 1941 р. в обіг були також введено злоті (грошову одиницю Генерал-губернаторства, відому як «краківська злата»), обмін радянських карбованців та червонців здійснювався у співвідношенні 1 злотий = 5 крб.¹⁴. Офіційний курс становив 1 злотий = ½ РМ, але протягом війни він був знецінений у 15–20 разів. Якщо восени 1939 р. в обігу перебувало 0,5 млрд злотих, то наприкінці 1944 р. — близько 10 млрд.¹⁵.

У райхскомісаріаті «Україна» емісію (була введена грошова одиниця — т. зв. «окупаційні» карбованці¹⁶) було розпочато 30 червня 1942 р. (у кордонах на той момент), з 14 жовтня 1942 р. — у Полтавській, Запорізькій та східних частинах Київської, Дніпропетровської та Миколаївської областей. Офіційний курс становив 1 РМ = 10 крц. Ці карбованці приймалися до сплати тільки на території райхскомісаріату «Україна». За даними статистичного відділу райхсбанку, обмін радянських карбованців на «окупаційні» сягав на 25 квітня 1943 р. 2 млрд крб., причому до грудня 1942 р. обмеження на обмін складало 150 крб., до квітня 1943 р. — до 300 крб. для приватних осіб¹⁷. Про «карбованці» окупаційного часу є окреме гасло лише у Вікіпедії¹⁸, але про обсяги та економічний ефект введення його до грошового обігу не йдеться. В «Енциклопедії історії

---

¹¹ Щетников В. Одеса під час фашистської окупації 16 жовтня 1941 — 10 квітня 1944 рр. // Архіви окупації. 1941–1944 / Держ. ком. архівів України. Упоряд. Н. Маковська. — К., 2006. — С. 826.

¹² Eichholtz, Dietrich. Вказ. праця. — S. 725.

¹³ Boelcke, Willi A. Die Kosten von Hitlers Krieg: Kriegsfinanzierung und finanzielles Kriegserbe in Deutschland 1933–1948. — Paderborn, 1985. — S. 109.

¹⁴ Державний архів Російської Федерації (далі — ДАРФ). — Ф. 7021. — Оп. 59. — Спр. 17. — Арк. 150.

¹⁵ Ветров І. Фінансова політика нацистської Німеччини та держав-сателітів на окупованій території України (1939–1944 рр.) // Архіви окупації. 1941–1944 / Держ. ком. архівів України. Упоряд. Н. Маковська. — К., 2006. — С. 775.

¹⁶ Для розрізнення цієї валюти у тексті від радянських карбованців далі застосовується скорочення «крб.» для радянських карбованців та скорочення «крц» для «окупаційних» карбованців.

¹⁷ Боряк Г., Дубик М., Маковська Н. «Нацистське золото»... — Т. 1. — С. 58.

¹⁸ https://uk.wikipedia.org/wiki/Карбованець_Райхскомісаріату_Україна.

України» про них є лише дуже коротка згадка у загальному гаслі «карбованець»¹⁹.

У військовій зоні окупації нова грошова одиниця не вводилася і платіжним засобом залишалися радянські карбованці, причому було заборонено офіційний обмін карбованців та червонців на банкноти райхс-кредиткаси та «окупаційні» карбованці райхскомісаріату «Україна», які не приймалися до сплати²⁰, хоча господарські банки військової зони згортали свою діяльність саме через Центральний господарський банк України у Ровно.

Оскільки в енциклопедистиці платіжні засоби висвітлені лише схематично та ілюстративно, є потреба у гаслах «Емісії грошей окупаційним режимом», «Грошові платіжні засоби на окупованій території України», «Карбованець райхскомісаріату «Україна»».

Одним із напрямів діяльності банків було вилучення коштовностей та валюти. За спеціальним розпорядженням дорогоцінні метали та валюта підлягали з серпня 1942 р. обов'язковому продажу банкам, їх використання для розрахунків каралося штрафом або ув'язненням. У більшості випадків коштовності вилучалися примусово під час арештів, відправки до концтаборів, акцій знищення єврейського населення та інших каральних заходів. Зазвичай вони направлялися до Пункту прийому трофеїв Головної каси Райху²¹, про який також немає згадки в енциклопедичній літературі, хоча ця структура була важливою для реалізації економічної політики на окупованих землях.

Праця у райхскомісаріаті «Україна» була обов'язковою: за розпорядженням від 21 листопада 1941 року, усі безробітні підлягали реєстрації на біржі праці, покаранням за невиконання була в'язниця, грошові штрафи, примусовий робочий табір²². З грудня 1941 року коменданти, власники будинків підлягали юридичній відповідальності за невиконання обов'язків щодо складання списків безробітних чоловіків; свідоцтва на промисел або торгівлю видавали тільки за узгодженням з біржею праці; хлібні та продуктові картки видавали винятково на підставі картки біржі

---

¹⁹ *Шуст Р.М. КАРБОВАНЕЦЬ* [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка–Ком / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: В-во «Наукова думка», 2007. — 528 с.: іл. — Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Karbovanec>.

²⁰ ВА-МА. — Bestand RW 31. — Akte 720. — Bl. 10.

²¹ Детальніше див.: *Боряк Г., Дубик М., Маковська Н.* «Нацистське золото» з України: у пошуках архівних свідчень. Вип. 2: Матеріали до реєстру вилучених у населення коштовностей. — К., 2000. — 388 с.

²² Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф. 3206. — Оп. 2. — Спр. 193. — Арк. 8–9.

праці²³, для характеристики функціонування бірж праці також необхідне окреме гасло.

В енциклопедичних виданнях йдеться переважно лише про примусову працю у Третньому райху, окуповані території у цьому сенсі залишаються не висвітленими, хоча це викривлює загальну картину використання людського капіталу окупованих територій. В «Енциклопедії історії України» під гаслом «остарбайтери» висвітлено проблему працевикористання українських громадян у Третньому райху²⁴, але немає жодної статті про таку ж саму працю на окупованій території.

За даними райхсміністерства окупованих східних областей, на підприємствах в Україні (без харчової промисловості та військових підприємств) на середину 1943 року були задіяні понад 400 тис. чол.²⁵. У сільському господарстві тільки в райхскомісаріаті «Україна» працювало майже 5 млн осіб, у зоні господарської інспекції «Південь» — до 10 млн осіб (включно з частиною Курської області та Кримом)²⁶. Загалом кількість офіційно працюючого населення становила щонайбільше 20% від загальної кількості.

Слід додати, що при цьому не було враховано тих, хто перебував у трудових таборах та працював безкоштовно. Із полонених комплектувалися робочі команди для ремонту шосейних доріг, залізничних колій, аеродромів, для підземних робіт на Донбасі, будівництва доріг. Якщо у вересні 1941 р. в такі команди було залучено 25 тис. осіб, то у червні 1942 р. — вже 60 тис.²⁷. У вугільній промисловості найбільша кількість зайнятих припадає на жовтень 1942 — березень 1943 рр. (майже 100 тис. осіб, з яких до 20 тис. були військовополоненими)²⁸. Тільки та будівництві шляху від Галичини на південь (т. зв. «шлях СС») працювало у 1942 р. 110 тис. військовополонених, в'язнів української та єврейської

---

²³ ЦДАВО України. — Ф. 3206. — Оп. 2. — Спр. 193. — Арк. 36–37.

²⁴ *Пастушенко Т.В., Першина Т.С.* ОСТАРБАЙТЕРИ [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі–О / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — К.: В-во «Наукова думка», 2010. — 728 с.: іл. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Ostarbajtery_V (останній перегляд: 17.07.2018).

²⁵ ВА-МА. — Bestand RW 31. — Akte 260: Berlin, 14.2.44.

²⁶ Вирахувано за даними кількості сільського населення на одиницю площі: *Die deutsche Wirtschaftspolitik...* — S. 432.

²⁷ *Коваль М.В.* Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.) — К., 1999. — С. 206.

²⁸ *Пентер Т.* «Робота на ворога» чи «примусова праця» у вугільній промисловості Донбасу під час окупації 1941–1943 рр. // Український історичний журнал — 2005. — № 1. — С. 37.

національностей²⁹. Під час окупації у дистрикті «Галичина» існувала ціла мережа таборів примусової праці для євреїв, особливого типу нацистських таборів, у Трансністрії також масово використовувалася праця в'язнів гетто. Також у всіх територіальних утвореннях безробітне населення залучалося за пайку хліба працювати на польових роботах, розчистці доріг від снігу та ін. Про функціонування таборів на окупованій території в «Енциклопедії історії України» є окремі гасла для військовополонених та цивільного населення³⁰.

На окупованій території України застосовувалося велику кількість податків, причому у різних регіонах були різні системи, часто їх кількість залежала від місцевих органів влади. Окрім традиційних податків на дохід, прибуток, усе нерухоме та рухоме майно, були введені військовий податок, податок «за визволення від радянської влади», спеціальна данина з осіб єврейської національності та т.п. За даними НДК, сума податків, штрафів, контрибуцій, сплачених населенням України, сягала 2 574 млн крб. Найбільші суми податків за цими даними були зібрані в Ізмаїльській, Запорізькій та Кам'янець-Подільській областях. Треба враховувати, що ці цифри були одержані із заяв громадян і були далеко не повними у матеріалах НДК. Наприклад, за даними фонду Ради Міністрів України, сума податків, штрафів, контрибуцій становила 2 692 795 тис. крб., 45 933 тис. марок, 195 194 тис. крц, 14 460 тис. злотих, причому, за іншими джерелами, тільки в Тернопільській області з населення було стягнуто 211 469 258 злотих³¹. Податкова система на окупованій території України з урахуванням різних адміністративних одиниць також заслуговує на окреме гасло.

Загалом можна констатувати, що економічна складова окупаційного режиму на території України часів Другої світової війни представлена в українській енциклопедистиці дуже схематично, фрагментарно, хоча за останні роки з'явилася досить багато досліджень, які висвітлюють діяльність окремих організацій та великих підприємств на окупованій території, що потребує введення окремих гасел до енциклопедистики.

---

²⁹ *Kuczynski, Thomas*. Entschädigungsansprüche für Zwangsarbeit im «Dritten Reich» auf der Basis der damals erzielten zusätzlichen Einnahmen und Gewinne. Stiftung für Sozialgeschichte des 20. Jahrhunderts, Universität Bremen, 1999. — С. 29.

³⁰ *Дубик М.Г.* ТАБОРИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 1941–1944 [Електронний ресурс] // — Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Tabory>; *Дубик М.Г.* ТАБОРИ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ на території України [Електронний ресурс] // — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=tabory_dlja_vijskovopolonenykh_na_terytoriji_ukrajiny.

³¹ *Боряк Г., Дубик М., Маковська Н.* «Нацистське золото»... Т. 1. — С. 56.

Період окупації став великим випробуванням для України. Результатом стало повне зруйнування промисловості, багатьох населених пунктів, з економіки України було вичавлено усе можливе, щоб забезпечити не тільки просунення Вермахту надалі на схід та тривалість війни, але й українською сировиною, продовольством, робочою силою забезпечувався Третій райх, що сприяло додатковим прибуткам цієї держави та росту приватного капіталу.

Економічна експлуатація захоплених територій, попри воєнні обставини та складнощі із транспортом, енергоносіями, необхідністю залучення додаткових коштів для відбудови промисловості, спротив місцевого населення, була організованою та досить ефективною, якщо врахувати її результати для окупантів. Для України та її народу тотальне руйнування економіки з обох боків обернулося важкими наслідками: загибеллю населення, шкодою здоров'ю через недоїдання та хвороби, зміною демографічної ситуації, послабленням економіки через передислокацію важливих підприємств на схід Радянського Союзу, необхідністю значних зусиль для відбудови економіки, що розтягнулася на довгі роки.

REFERENCES

Boriak H., Dubyk M., Makovska N. (1998). *«Natsyystske zoloto» z Ukrainy: u poshukakh arkhivnykh svidchen.* Vyp. 1. K., 1998. [in Ukrainian].

Boriak H., Dubyk M., Makovska N. (2000). *«Natsyystske zoloto» z Ukrainy: u poshukakh arkhivnykh svidchen.* Vyp. 2: Materialy do reiestru vyluchenykh u naselennia koshtovnostei. K. [in Ukrainian].

Koval, M.V. (1999). *Ukraina v Druhii svitovii i Velykii Vitchyznianiі viinakh (1939–1945 rr.)* K. [in Ukrainian].

Kubiiovych, V. (Ed.). (1955-1995). *Entsyklopediia ukrainoznavstva.* Slovnykova chastyna: [v 11 t.] / Hol. red. V.; Naukove tovarystvo imeni T. Shevchenka. Paryzh–Niu-York: Vyd-vo «Molode zhyttia». [in Ukrainian].

Penter T. «Robota na voroha» chy «prymusova pratsia» u vuhilnii promyslovosti Donbasu pid chas okupatsii 1941–1943 rr. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* (2005), 1. P. 34–41. [in Ukrainian].

Shchetnikov V. (2006). Odesa pid chas fashyystskoi okupatsii 16 zhovtnia 1941 — 10 kvitnia 1944 rr. In *Arkhivy okupatsii. 1941–1944* Derzh. kom. arkhiviv Ukrainy. Uporiad. N. Makovska. K. [in Ukrainian].

Smolii V. (Ed.). (2003–2009). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: v 10 tomakh.* NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. — K.: Nauk. dumka. [in Ukrainian].

Vietrov I. (2006). Finansova polityka natsyystskoi Nimechchyny ta derzhavsatelitiv na okupovanii terytorii Ukrainy (1939–1944 rr.) In *Arkhivy okupatsii. 1941–1944.* Derzh. kom. arkhiviv Ukrainy. Uporiad. N. Makovska. K. [in Ukrainian].

Maryna Dubyk,
PhD (history), Senior Researcher,
Institute of History of Ukraine of National Academy
of Science of Ukraine
(Kyiv) Ukraine, maryna_dubyk@ukr.net

DISPLAYING ECONOMIC POLICY OF CLOCKS OF OTHERS OF THE SECOND WORLD WAR IN UKRAINIAN ENCYCLOPEDIENCY

Focusing on the coverage of the Nazi economic policy in occupied Ukraine with the use of resources, robbery or destruction of industrial facilities reflected the state of representation of this topic in encyclopedic editions. At the present stage, the priority task is to detail the functioning of certain occupational institutions, to find out their significance for the course of hostilities and the introduction of encyclopedic array of personalities and organizations that have influenced the economic component of the occupation policy.

Keywords: *Second World War, military zone, Reichskommissariat of Ukraine, Galicia district, Transnistria, forced labor, economic collaboration.*